انجنیر عبیدالله مهدی (*) ۲۰۱۵/۰۲/۲٤

پاسخ به در خواست رئیس جمهور دوکتور محمد اشرف غنی
طرح ایجاد اصلاحات در شهر و بناروالی کابل

بخش اول

به تأریخ ۲۴ ماه سنبلهٔ سال جاری، رئیس جمهور محمد اشرف غنی، خواهان ارائـهٔ طرحی برای ایجاد اصلاحات همه جانبه و اساسی در شهر و بناروالی کابل گردید.

این مقاله، پاسخی است به درخواست رئیس جمهور و ادارهٔ بناروالی. در اینجا به صورت فشرده، به چگونگی حالت کنونی شهر کابل و سپس روی مشکلات و پرابلیم های شهری و پیشنهادات نگارنده به عنوان راه حل دراز مدت از دید علمی و اکادمیک تمرکز صورت می گیرد.

زیر بنای شهر کابل، برای پنجصد هزار نفر باشنده در نظر گرفته شده است. اما طوری که احصائیه ها نشان می دهند، در حال حاضر جمعیت این شهر در حدود پنج میلیون نفر است. پس از سال ۲۰۰۱ بیش از چهار میلیون باشندهٔ جدید از شهرهای اطراف کابل و نیز مهاجرین از خارج کشور به جانب کابل سرازیر شدند. این جابجایی جمعیت، باعث ایجاد مشکلات عمیق در نظام مدیریت شهری، ترانسپورت، خدمات شهری و محیط زیست شده است. تحقیقات نشان می دهند که بیش از نصف شهر کابل را ساحات غیر پلان شده و به اصطلاح «زور آباد» تشکیل می دهند. در حدود ۷۵ فیصد این ساحات در طی ۱۳ سال اخیر ساخته شده اند. ساحات غیر پلان شدهٔ شهر کابل، در مناطقی اعمار شده اند که طبق ماستر پلان شهر، در آنجاها ساحات سبز، خدمات شهری و ساختمان های عام المنفعه در نظر گرفته شده بود. در حال حاضر، هر دو ساحات پلان شده و غیر پلان شده، فاقد خدمات اساسی شهری مانند ساحات سبز و تفریحگاه و ساختمان های جدید عام المنفعه می باشند. در طی ۱۳ سال اخیر، تعدادی ساختمان های عام المنفعه از جانب دولت ساخته شده اند که به تناسب نفوس، کافی نیستند. بیشتر ساختمان های عام المنفعه، از گذشته وجود داشته اند که در طی دورهٔ جدید، اعمار مجدد شده اند و یا توسعه یافته اند. از جانب دیگر، طی فرمان های پی در پی ریاست جمهوری گذشته، ساحات بسیار زیاد شهر کابل، از «ساحهٔ سبز» به «ساحهٔ تجارتی» تعدیل شده اند. این خود باعث ایجاد دو مشکل عمده در پایتخت شده است:

- نخست اینکه، ساحات سبز و تفریحی را از باشندگان پایتخت گرفته است؛
- دوم، ساختمان های تجارتی بیش از میزان مورد نیاز کابل اند و باعث جذب مردم از سایر مناطق به کابل می شوند. این روند و مراحل هنوز هم متوقف نشده است.

مشکلات کنونی شهر کابل را - از زاویهٔ شهرسازی و ادارهٔ شهری - می توانیم به سه دستهٔ اساسی تقسیم کنیم:

- پرابلیم های محیط زیست،
- پرابلیم های اجتماعی،
- پرابلیم های اداری.

گمان می رود که نفوس شهر کابل تا سال ۲۰۲۵ به هشت میلیون و تا سال ۲۰۵۰ به ۱۰ میلیون نزدیک شود. حالت کنونی شهر کابل، از ادارهٔ دولت و بناروالی خارج شده است و اگر به همین ترتیب ادامه یابد، می تواند ابعاد مختلف زندگی مردم را متأثر بسازد. در این بخش مشکلات محیط زیست شهر کابل را بر می شماریم:

■ ۱- کم آبی و کانالیزاسیون

تحقیقاتی که در شهر کابل انجام شده اند، نشان می دهد که آب های سطحی و زیر زمینی کابل، در بهترین حالت برای پنج میلیون نفر کفایت می کند. همه ساله، به مقدار ۱۶۶ میلیون متر مکعب آب در شهر کابل استفاده می شود. اما این

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

آب ها، به خاطر فعالیت های بشری در معرض آلودگی جدی قرار دارند. به جز ساحات مشخص، تقریباً هیچ جای دیگری در شهر کابل سیستم کانالیزاسیون ندارد و تمام ساختمان ها و خانه ها، از چاه های جداگانه برای جمع آوری آب های مصرف شده استفاده می کنند. تعداد چاه های سپتیک و تشناب های سنتی، تقریباً به تعداد خانه های شهر کابل برابر است. این چاه ها، به سرعت در حال آلوده ساختن آب های زیر زمینی اند. مقدار آب در شهر کابل رو به کم شدن است و سطح آب های زیر زمینی همه ساله پایین تر می رود و چاه های زیادی در حال خشکیدن است. برای جلوگیری از آلوده شدن بیشتر و نیز ضایع شدن آب، باید سیستم کانالیزاسیون ایجاد شود تا مردم از فاجعه ای که در یک دههٔ آینده آنها را تهدید می کند، در امان بمانند. هر چند ساختن کانالیزاسیون، بسیار پر مصرف و دشوار است ولی راه دیگری برای حفظ صحت مردم وجود ندارد.
بسیاری از خانه ها، با مصارف شخصی پیاده روهای خود را ساخته اند. ولی بخاطر آمدن کیبل برق، نل آب و کیبل انترنت فایبر نوری این پیاده روها هر بار تخریب شده و دوباره ساخته شده اند؛ ولی نه مانند حالت اولی شان. در صورتیکه کانالیزاسیون وجود داشته باشد، می توانیم همهٔ ضرورت های خانه ها مانند آب گرم و سرد، برق، گاز، انترنت، آب باران، آب های مصرف شده و سپتیک و هر ضرورت دیگری را که در آینده پیدا شود از طریق همین کانالیزاسیون حل کنیم.
پیشنهاد می گردد که دولت در یک برنامهٔ بزرگ ملی، روی طرح ایجاد کانالیزاسیون کار کند. به هر اندازه که دیرتر شروع به ساختمان آن نماید، تأثیرات بد بیشتری به باشندگان کابل خواهد داشت.

■ ۲- دود و آلودگی هوا

تحقیقاتی که برای سنجش میزان آلودگی هوا در شهر کابل انجام شده است، نشان می دهد که هوای کابل غیر صحی و به شدت آلوده شده است.

- استفاده از مواد نفتی بی کیفیت،
- موترهای فرسوده و کهنه،
- سوزاندن چوب و زغال برای تسخین،
- استفاده از هر ماده قابل سوختن در فصل سرد و سرک ها و کوچه های خامه،

این همه دست به دست هم داده اند و اکنون، هوای شهر کابل فاجعه بار است. مصارف تسخین هر خانواده در شهر کابل تقریباً ده برابر مصارف یک خانواده در یک شهر مدرن است. استفاده از چوب برای گرم ساختن خانه ها، در کنار آنکه غیر اقتصادی و بسیار قیمت است، دو ضرر جبران ناپذیر دیگر نیز به همراه دارد:

.- نخست آنکه باعث آلودگی هوا و ایجاد انواع بیماری ها می شود؛
.- دوم اینکه، رفته رفته باعث قطع شدن درخت ها و از بین رفتن جنگلات افغانستان می شود!

در صورتی که دولت از سیستم مرکز گرمی و تسخین با آب گرم استفاده کند، مصارف هر خانواده ده برابر کمتر می شود و نیز از آلوده شدن هوا و قطع شدن درختان جلوگیری به عمل می آید.
در این بخش پیشنهاد می گردد که ښاروالی کابل، به زودترین فرصت طرح ایجاد سیستم مرکز گرمی در تمام نواحی شهر کابل را روی دست گیرد. با یک برنامهٔ دقیق و سنجیده شده اگر از بهار سال آینده روی این طرح کار صورت بگیرد، می توان زمستان سال آینده را فارغ از دود چوب و زغال پیش بینی کرد.

■ ۳- آب باران

طوری که تجربه های بد چند سال اخیر نشان می دهد، بارندگی باعث ایجاد مشکلات بسیار زیاد محیط زیست و ترافیکی در شهر کابل می شود. در بارندگی های شدید در کابل، مقدار آب باران بیشتر از ظرفیت جو های کنار جاده ها می شود و سپس باعث بندش جاده ها و سرازیر شدن سیلاب آلوده و ملوث از کوه های اطراف کابل به داخل شهر می شود. از آنجا که جوی های کنار جاده ها راه بیرون رفت ندارند، آب باران در جوی ها و سرک ها گردش می کند تا کم کم بخار و یا جذب زمین شود. این مشکل در آینده نیز پیش خواهد آمد و ښاروالی کابل باید برای مقابله با آن آمادگی های لازم را روی دست بگیرد. در گام نخست، مقدار بارندگی محاسبه شود و سپس به راه حلی عملی دست زده شود. یک تعداد کانال های آب از گذشته وجود دارند که حالا مسدود شده اند. می توان با پاک کاری و بازسازی اساسی این کانال ها یک بخش مشکلات را کمتر نمود. مسیر جریان آب نظر به نقشهٔ توپوگرافیکی شهر کابل، دقیق و روشن ترسیم شود و در هر مسیر، کانال هایی با ظرفیت لازم و جوی های فرعی ساخته شوند. می

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

توان در نهایت، این آب را به دریای کابل وصل کرد تا از آن در زراعت و تولید برق استفاده صورت گیرد. در این صورت، بارندگی های سنگین در شهر کابل، از یک مصیبت به یک فرصت اقتصادی تبدیل می شود.

■ ۴- زباله

مشکل زباله و پلاستیک در شهر کابل، خطرات فراوانی رر در بر دارد. زیرا زندگی روزمره و صحت جامعه را تهدید می کند. تا کنون هیچ احصائیهٔ رسمی و تحقیقی به دسترس نیست که نشان دهد روزانه به چی اندازه زباله تولید می شود تا به اساس این آمار و سنجش، به طراحی و پیشنهاد راه حل اقدام شود. در این خصوص سه مورد پیشنهاد می شود:

- نخست: یک تحقیق جدی صورت گیرد تا میزان تولید زباله را با تفکیک مواد تشکیل دهنده روشن بسازد؛
- دوم: سیستم توزیع پاکت به هر خانه، برای جمع آوری زباله، و مرحلهٔ بازیافت زباله در چوکات بناروالی کابل ایجاد شود. مقدار تولید زباله و پلاستیک شهر کابل بسیار زیاد است و این زباله ها خاصتاً پلاستیک، تبدیل به یک درد سر بزرگ شده اند. اما اگر به صورت دقیق و سنجیده شده، در جمع آوری آن کار صورت گیرد، می توان این مشکل بزرگ را به یک فرصت بزرگ اقتصادی و نیز زمینهٔ کار یابی به هزاران نفر تبدیل نمود. حتی به اساس مدل شهرهای صنعتی مانند ساوپاولو - برزیل، می توان از گاز ناشی از وجود زباله، برای تولید انرژی استفاده کرد.
- سوم: بجای استفاده از مواد غیر قابل تجزیه در طبیعت (مانند پلاستیک)، از مواد و پاکت های کاغذی و گیاهی استفاده شود.

■ ۵- دریای کابل

دریای کابل در طی سال های اخیر، بسیار کم آب است. از آنجا که در طول دو کنار دریا در داخل شهر، بازار های مواد غذایی، میوه و ترکاری فروشی و رستورانت ساخته شده است، این بازارها از کانال دریا به حیث محلی برای ریختن زباله ها و بقایای مواد غذایی استفاده می کنند. در نتیجه، محیطی برای رشد و توسعهٔ انواع مکروب ها و مریضی ها در کانال دریا به وجود آمده است. این دریا، تهدید خطرناکی به صحت مردم شده است. از جانب دیگر بو و تعفن آن هم در داخل شهر پخش می شود.
پیشنهاد میگردد که در یک گام اساسی، بستر دریا پاکسازی شود و پس از آن، در مناطقی مانند فروشگاه و مندوی، مسجد شاه دو شمشیره، مسجد پل خشتی و ساحهٔ مراد خوانی، بر روی کانال و برابر با سطح سرک کنار دریا، مانند پل ساختمان ایستگاه های چند منزله/پارکینگ و تشناب های عمومی عصری ساخته شود. ساختمان ها مانند پل باشند و روی آنها طبقات بعدی اعمار گردد.

برای عبور آب و احتمال زیاد شدن آن در طی سال های آینده، فضای زیر این ساختمان کافی است. این ساحات در مرکز شهر کابل قرار دارند و به تعداد بسیار زیاد، ساختمان های دولتی و تجارتی، بازار و مکتب در آن واقع شده است. ولی تعداد ایستگاه و تشناب عمومی بسیار کم است.
اگر طوری که مطرح شد، در این ساحات و بر روی دریا پارکینگ و تشناب عصری ساخته شود چهار مفاد بزرگ نصیب مردم و دولت می گردد:

- ۱- از ریختن زباله در بستر دریا جلوگیری می شود؛
- ۲- مشکل کمبود ایستگاه/پارکینگ و تشناب عمومی رفع می گردد؛
- ۳- پول عاید پارکینگ ها و تشناب ها به خزانهٔ دولت جمع می شود؛
- ۴- به صدها نفر فرصت کار پیدا می شود.

مشکلات اجتماعی

بخشی از مشکلات شهر کابل را مسایل اجتماعی تشکیل می دهد. در ادامه، هر یک از این مسایل را می شگافیم و روی راه حل های منطقی و دراز مدت آن تمرکز می کنیم.

۱- مهاجرت و جابجایی

طوری که در بالا نیز گفته شد، هجوم سیل آسای مهاجرین از خارج کشور و نیز جابجایی مردم از ولایات دیگر به جانب شهر کابل، نفوس این شهر را چندین برابر بالا برده است. ساختمان های خود سر و غیر پلان شده و غیر

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

معیاری در هر گوشه و کنار شهر کابل ساخته شده است. خدمات شهری و ساختمان های عام المنفعه و حتی جاده نیز به کلی در این ساحات یا وجود ندارد و یا غیر قابل استفاده است. تخریب این خانه ها و کوچاندن اجباری باشندگان به هیچ صورت طرح منطقی و عملی نمی باشد. هر طرحی که روی دست گرفته می شود باید نتیجهٔ نهایی آن «پلان شدن ساحات غیر پلان شده» باشد. پیشنهاد می گردد که برای دریافت راه حل اساسی و همیشگی در گام نخست، تحقیق و تفکر درست و اساسی روی مناطق غیر پلان گذاری صورت گیرد. تعداد باشندگان این مناطق، مساحت منطقه، ترکیب سِنی و گروهی، پیشه و وظیفهٔ باشندگان، چگونگی وضعیت دسترسی به برق و آب و غیره مورد تحقیق قرار گیرد. گام بعدی این پروژه، می تواند کارهای عملی مانند ایجاد سرک های معیاری و پخته، با ایجاد کمترین خساره و تخریب کمترین تعداد خانه، باشد.

۲- فرهنگ شهرنشینی

در سیزده سال اخیر، شهر کابل هم رشد نفوس و هم توسعهٔ شهری چند برابر داشته است. اما در کنار این توسعه، باید بالای غنامندی و پرورش فرهنگ شهر نشینی نیز تلاش صورت می گرفت. به همان اندازه ای که ساختن ساختمان های جدید و جاده های زیبا و فراهم ساختن خدمات شهری وظیفهٔ بناروالی است، ترویج و آموزش فرهنگ استفاده از شهر نیز وظیفهٔ بناروالی است. ساختن و سپس تبلیغ و تشویق مردم به استفادهٔ درست از هر دست آورد و مجبور ساختن مردم به رعایت آن، یک گام بزرگ در رشد فرهنگ شهر نشینی خواهد بود. یک تحقیق در فرانسه نشان می دهد که رعایت کردن اشاره های ترافیکی، چقدر می تواند در ایجاد تغییر مثبت و نظم در تمام زندگی و ابعاد اخلاقی و فرهنگی مردم تاثیر مثبت بگذارد.

تجربه های شهرهای موفق نشان می دهد، که بناروالی ها می توانند در پرورش فرهنگ و تغییر عادت های سنتی و روستایی به فرهنگ شهری نقش کلیدی داشته باشند. پیشنهاد می گردد که بناروالی کابل، در ترویج و تبلیغ فرهنگ، تشویق مردم به رعایت قانون و ایجاد انگیزهٔ کمک به دولت، یک برنامهٔ مدون را روی دست بگیرد. مناطق مشخصی از شهر باید به مراکز فرهنگی مانند کتابخانه های عمومی اختصاص داده شود و بناروالی کابل این مناطق را در اختیار وزارت فرهنگ قرار دهد. تا زمانیکه فرهنگ روستا نشینی تبدیل به فرهنگ شهر نشینی نشود، ساختن ساختمان های لوکس و جاده های قیمتی بی نتیجه می ماند. همان طوری که سی سال پیش فقط یک کتابخانهٔ عامه در شهر کابل وجود داشت، هنوز هم فقط یک کتابخانه وجود دارد. می توان نتیجه گرفت که هیچ تلاشی در جهت رشد فرهنگ کتابخوانی و تشویق مردم و ایجاد فرصت صورت نگرفته است. یکی از راه های اساسی برای رشد فرهنگ شهر نشینی، ایجاد یک مضمون مشخص در نصاب درسی معارف در این مورد بوده می تواند.

پایان بخش اول

ادامه دارد

(*) انجنیر عبیدالله مهدی - محصل دورهٔ ماستری رشتهٔ شهرسازی (پلانگذاری شهری و منطقه ای) پوهنتون پولی تکنیک فرانسوا ربیلی - فرانسه

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ